

Лариса РУБАН,
orcid.org/0000-0001-5539-931X
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) mlarissa@ukr.net

КАЗКОТЕРАПІЯ У ПІДГОТОВЦІ ЖІНОК ДО МАЙБУТНЬОГО МАТЕРИНСТВА

У статті акцентовано увагу на можливостях використання казкотерапії фахівцями соціономічних спеціальностей у процесі підготовки жінок до майбутнього материнства. Значне місце у казкових нарративах приділяється функції материнства. Мета статті полягає у визначенні змісту казкотерапії та створенні авторської казки, яка орієнтована на педагогічну і психологічну допомогу жінкам, що планують вагітність. Методи дослідження: вивчення, аналіз й узагальнення спеціальної психологічної та педагогічної літератури з метою виявлення стану досліджуваної проблеми. У роботі з жінками, які планують вагітність, терапевтична казка посідає вагоме місце. Казкотерапія допомагає особистості розв'язати проблеми та подолати труднощі, що виникають, прийняти правильне рішення в складній ситуації. Підкреслено, що терапевтична казка може допомогти жінкам зменшити напругу, невпевненість у собі, спокійніше пережити родові травми та подарувати віру у материнство. Створюючи терапевтичну казку, жінка виходить за межі традиційного сприйняття дійсності, що дозволяє подивитися на ситуацію з іншої точки зору. Вигадуючи авторську казку, жінка знімає внутрішнє напруження, занурюється у власну проблему і знаходить варіанти її розв'язання. Наголошено, що основне ядро казки – це метафора. Використовуючи метафору під час створення казки, автор виходить за межі своєї свідомості, що дозволяє подивитися на проблемну ситуацію зі сторони. Користуючись казковими образами, ми можемо інтуїтивно знайти вихід зі складної ситуації. Наша підсвідомість мислить символами і образами. З'ясовано, що працювати з казкою можна на будь-якому перинатальному етапі: планування вагітності, вагітність, післяпологовий період. Зроблено висновок, що казкотерапія допомагає жінці зануритися у свій внутрішній світ, проаналізувати пережитий досвід та змодельувати власне майбутнє.

Ключові слова: казка, терапевтична казка, казкотерапія, педагогічна і психологічна допомога, вагітність.

Larysa RUBAN,
orcid.org/0000-0001-5539-931X
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages in Faculty of Economics
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) mlarissa@ukr.net

FAIRY TALE THERAPY FOR WOMEN PLANNING CHILDBIRTH

The article focuses on the aspects of using fairy tale therapy by specialists of socionomic sphere in the process of work with women who are planning childbirth. A significant place in fairy tale narratives is given to the function of motherhood. The purpose of the article is to determine the content of fairy tale therapy and write your own fairy tale, which focuses on pedagogical and psychological assistance to women planning childbirth. Research methods applied: study, analysis and generalization of special psychological and pedagogical literature in order to identify the state of the research problem. In working with women who are planning childbirth, the therapeutic fairy tale occupies an important place. Fairy tale therapy helps a person to solve problems and overcome difficulties that arise, to make the right decision in a difficult situation. The article emphasizes that a therapeutic fairy tale can help women reduce stress, insecurity; more calmly overcome birth trauma and give hope to have a baby. By creating a therapeutic fairy tale, a woman goes beyond the traditional perception of reality, which allows to look at the situation from a different point of view. Furthermore, by creating a fairy tale, a woman relieves internal tension, immerses herself in her own problem and finds options for its solution. It is emphasized that the main core of the fairy tale is a metaphor. Using a metaphor when creating a fairy tale, a woman goes beyond her consciousness, which allows her to look at a problematic situation from the outside. Using fairy images, we can intuitively find a way out of a difficult situation. Our subconscious mind thinks in symbols and images. It was found that women could work with fairy tales at any perinatal period: pregnancy planning, pregnancy, postpartum. Fairy tale therapy helps women to immerse themselves in inner world, analyze the experience and model their own future.

Key words: fairy tale, therapeutic fairy tale, fairy tale therapy, pedagogical and psychological assistance, childbirth.

Постановка проблеми. У сучасному бурхливо змінному світі важливим завданням фахівців-соціологів (соціальних педагогів, соціальних працівників, практичних психологів та ін.) є оволодіння дієвими засобами надання підтримки й допомоги майбутнім матерям.

Серед спектру визначених дослідниками засобів (Березан, 2020) варто виокремити казкотерапію, яка допомагає особистості подолати власні труднощі, прийняти правильне рішення в складній ситуації. Казкотерапія сприяє тому, що негативні образи, певні людські якості перетворюються на позитивні завдяки діям героїв.

Варто зазначити, що казкотерапія орієнтована не лише на дітей, а й на дорослих, в душі яких завжди живе маленька дитина, яка вірить у дива, вигадані казкові історії. Створюючи терапевтичну казку, дорослий виходить за межі традиційного сприйняття дійсності, що дозволяє подивитися на ситуацію з іншої точки зору. Вигадуючи авторську казку, дорослий знімає внутрішнє напруження, занурюється у власну проблему і знаходить варіанти її розв'язання. Казкові нарративи, які розповідає людина, – це не просто історії, це – відображення того, що відбувається у її житті. Це події, які свідомо чи несвідомо вона переживає.

Аналіз досліджень. За словами відомого українського вченого-педагога Марії Лещенко: «Казки навчають дитину знаходити вихід із складних ситуацій, вірити в силу добра, любові, справедливості, краси. Діти дуже люблять казки тому, що в них компенсується недостатність дій у реальному житті, і стає можливою реалізація їх творчого потенціалу» (Лещенко, 2003: 121). Т. Зінкевич-Євстігнеєва, засновниця методу комплексної казкотерапії, підкреслює, що казкотерапія – це не тільки особлива мова. Це філософська, психологічна виховна система, спрямована на гармонізацію людини, формування осмисленого сприйняття подій життя, а також життєстійкості і успішності в соціальних відносинах (Зінкевич-Євстігнеєва, 2021). За словами Зоряни і Ніни Некрасових, казка живе у підсвідомості, а підсвідомість пам'ятає абсолютно все. У підсвідомості живуть не лише всі наші проблеми, а й варіанти їх вирішення (Некрасова, 2007: 15). Психолог А. Осипова акцентує увагу на п'яти прийомах роботи із казкою, підкреслюючи: «Чарівні казки описують глибинний людський досвід проходження емоційних криз та подолання страху. Вони дають людині опору в умовах невизначеного емоційного досвіду і готують його до кризових переживань. Кожна з чарівних казок містить інформацію про певний тип дезадаптації і способі проживання

певної кризи» (Осипова, 2002: 203-204). Дослідник чарівної казки В. Пропп проаналізував велику кількість казок і дійшов висновку, що всі вони мають чіткі правила. Дослідивши ці правила, вчений склав «карту казки», користуючись якою кожен бажаючий може написати свою власну авторську казку (Пропп, 1969). І. Семіна, психотерапевт, казкарка, авторка книги «Як матуся за чудом ходила», дослідила різні аспекти казок і запропонувала свій власний сценарій роботи з казкою для жінок, які планують вагітність. Письмениця переконує, що казка може допомогти жінкам зцілити будь-які душевні рани (Семіна, 2012). Разом з тим, у наукових працях не приділялося достатньої уваги казкотерапії для жінок, які планують вагітність.

Мета статті – визначення змісту казкотерапії та створення авторської казки, яка орієнтована на педагогічну і психологічну допомогу жінкам, що планують вагітність.

Для досягнення поставленої мети застосовувалися переважно теоретичні методи дослідження: вивчення, аналіз й узагальнення спеціальної психолого-педагогічної літератури з метою виявлення стану досліджуваної проблеми.

Виклад основного матеріалу. У роботі з жінками, які планують вагітність, терапевтична казка посідає вагоме місце. Така казка допомагає жінкам подолати страх, хвилювання, невизначеність, наповнює моральним ресурсом та підсилює віру у себе і свої можливості. Терапевтична казка може стати чарівним провідником у країну материнства для тих жінок, які з певних причин ще не пізнали щастя бути мамою.

Значне місце у казкових нарративах приділяється функції материнства: «Найкраща мама» (Українська народна казка Подніпров'я (Наддніпрянини) (Казки народів світу, 1980); «Материнська любов» (Корейська казка) (Казки народів світу, 1980); «Серце матері» (Румунська народна казка) (Казки народів світу, 1980); «Казка про гномиків і їхню маму» (Українська народна казка) (Українські народні казки, 2017); «Котенята» (Італійська народна казка) (Казки народів світу, 1980) та багато інших.

Якщо ми зануримося у зміст народних казок світу, то зможемо виокремити ті, які торкаються проблеми продовження роду. Народні казки – це мудрі мандрівники, які в давнину ніхто не записував, а передавав з вуст в уста, від покоління до покоління. Народна казка ніколи не вмирає, бо завуальовано в діях героїв розкриває певну життєву проблему і допомагає знайти вихід зі складної ситуації. Українські народні казки, такі як:

«Кривенька качечка», «Дівчина-Снігуронька», «Івасик-Телесик» висвітлюють тему материнства. З перших рядків зазначених казок йдеться: «Жили собі дід і баба, а дітей у них не було. Усе сумують вони, а потім дід і каже бабі...» («Кривенька качечка»); «Жили собі дід і баба. Добре жили, у мирі. Тіко одна біда була – не було в них діточок...» («Дівчина-Снігуронька»); «Жили собі дід та баба. Вже й старі стали, а дітей нема. Журиться дід та баба...» («Івасик-Телесик») (Українські народні казки, 2017). Варто зазначити, що не лише в українських народних казках розкрито тему материнства. У грецькій народній казці «Хлопчик-мізинчик» розповідається: «Жили-собі були дід і баба, а дітей у них не було...» (Казки народів світу, 1980). Хорватська народна казка «Дівчина-жаба» розповідає: «Жив собі чоловік та жінка, і не було в них дітей. Уже й старість підходить, а вони все самі...» (Казки народів світу, 1980). Дійство у казках німецьких письменників братів Грімм розгортається навколо питання батьківства. Серед них у казці «Мізинчик»: «Жив на світі бідний селянин. Якось увечері розпалював він вогонь у грубці, а жінка пряла. Ось він і каже: – Сумно мені, що в нас нема дітей. У нашій хаті так тихо, а по сусідських он як гамірно та весело!»; у казці «Рапунцель»: «Якось жили на світі чоловік і дружина; їм давно вже хотілося мати дитину, але їй все не було; і ось, нарешті, з'явилася у дружини надія, що милостивий Господь виконає її бажання» (Брати Грімм, 1991). Казка датського письменника Г. К. Андерсена «Дюймовочка» також торкається проблеми продовження роду: «Жила колись одна жінка. Вона дуже хотіла мати маленьку дитинку – тільки не знала, де її взяти. От вона й пішла до старої чаклунки» (Андерсен, 2015). У британському світі збірка народних поетичних казок «Матусь-Гуска» є важливим помічником у вихованні дітей. Будучи невід'ємною частиною дитинства, збірка британського фольклору є взірцем мудрих наративів для майбутніх мам (Wright, 2007). Таким чином, казок, які зосереджені на темі материнства, продовження роду, досить багато в усіх народів світу. Розмірковуючи над змістом казок, можна дійти висновку, що зазначена проблема існувала за всіх часів у багатьох народів.

Сюжетна лінія у народних казках відбувається поза часом і не має точно визначеного місця. Так, народні казки починаються зі слів «Жили-були...», наприклад, у лісі – у якомусь, але не визначено у конкретно якому лісі. Крім того, такі казки вигадують спільноти людей, а не окремий автор. Ще один елемент, який вирізняє народну

казку від інших видів усної народної творчості – це наявність у казках магії (Miller, 2018).

Класичні європейські, скандинавські та слов'янські казки беруть початок після заборони поклоніння чисельним богам та появи християнства. Головні герої народних казок – відьми, феї тощо. Можна прослідкувати схожі риси між героями казок та дохристиянськими богами. Казки несуть в собі Божественне жіноче начало, яке тісно пов'язане з природою. За словами Е. Міллера, засновника і керівника Всесвітнього інституту розповіді (www.storytellinginstitute.org), робота з цими казками може принести як індивідуальне, так і соціально-культурне зцілення (Miller, 2018).

Основне ядро казки – це метафора. Використовуючи метафору під час створення казки, автор виходить за межі своєї свідомості, що дозволяє подивитися на проблемну ситуацію зі сторони. Казка – це той інструмент, який допомагає розв'язати певну життєву проблему. Адже користуючись казковими образами, ми можемо інтуїтивно знайти вихід зі складної ситуації. Наша підсвідомість мислить символами і образами (Некрасова, 2007: 15).

А. Осипова виділяє декілька прийомів роботи з казкою. *Перший прийом* – аналіз казки. Для цього обирається відома казка і аналізується певна ситуація, вчинок головного героя тощо. *Другий прийом* – розповідь казок, що допомагає розвивати уяву, фантазію. *Третій прийом* – переписування казок. Цей прийом застосовується у роботі з казкою в тому випадку, коли не подобається сюжет казки, риси головного героя, фінал тощо. Ефект від даного прийому казкотерапії полягає у тому, що обирається той варіант казки, який відображає внутрішній стан особистості і за допомогою якого вона звільняється від проблеми, напруження тощо. *Четвертий прийом* – постановка казки за допомогою ляльок. Такий прийом допомагає особистості вдосконалювати і виражати ті емоції, які вона з якихось причин пригнічує в собі. *П'ятий прийом* – створення казок, що допомагає особистості виявити внутрішні проблеми, страхи, невпевненість тощо і знайти вихід зі складної ситуації (Осипова, 2002: 203-204).

В. Пропп (1895–1970), мовознавець, філософ, дослідник чарівної казки, автор праці «Морфологія казки», проаналізував велику кількість казок і дійшов висновку, що всі вони мають чіткі правила. Дослідивши правила, вчений склав «карту казки», виділивши 31 повторюваний постійний елемент дійової особи і поклавши початок структурно-типологічному вивченню наративу (Казкотерапія, 2021; Пропп, 1969). Дотримуючись пра-

вил, викладених у «карті казок», кожен бажаючий може написати свою власну авторську казку.

У нашому дослідженні ми сфокусуємо свою увагу на прийомі створення авторської казки з метою одержання психологічної й педагогічної допомоги жінкам, які планують вагітність.

Вагітність та народження дитини – радісна, але, водночас, бентежна та відповідальна подія для кожної жінки. Дуже часто трапляється так, що жінка відчуває панічний страх від однієї думки про вагітність. Страх може призвести до того, що жінка підсвідомо відкладає народження дитини.

Страх перед пологами, зазвичай, класифікується як первинна або вторинна токофобія. Токофобія – це патологічний страх дітонородження (Токофобія, 2021). Первинна токофобія зустрічається у жінок, які ніколи не народжували. Такі жінки можуть настільки боятися вагітності й пологів, що не наважуються завагітніти. Вторинна токофобія зустрічається у жінок, які народжували раніше і пережили травматичні пологи (Wahlbecka, 2018: 299-306).

Окрім токофобії, майбутні матері можуть потребувати допомоги в разі, якщо їх охоплюють такі страхи, проблеми: страх кесаревого розтину; родова травма / попередня родова травма; труднощі, пов'язані з грудним вигодовуванням; прив'язаність до дитини; проблеми у сімейних відносинах / матері-одиначки; проблеми, пов'язані з поверненням на роботу та декретною відпусткою; відсутність генетичного зв'язку з дитиною в разі штучного запліднення (Clinical Meeting, 2021).

Ми вважаємо, що «лікування» казкою може допомогти жінкам зменшити напругу, невпевненість у собі, спокійніше пережити родові травми та подарувати віру у материнство. «Лікування казкотерапією полягає у тому, щоб, тримаючись за руку помічника, пройти разом те саме «страшне місце» і побачити, що за ним починається «нестрашна місцевість», життя триває. З'являється світло, вирішується задача, людина залишається живою, починається новий день» (Арт-терапія, 2021).

І. Семіна, тілесно-орієнтований психотерапевт, казкарка, письменниця, пропонує жінкам, які планують вагітність, наступний сценарій роботи із казкою. Спочатку необхідно познайомитися з її змістом та відслідкувати емоційний фон, який виникає під час читання. Потім письменниця наголошує на необхідності виявлення множинних смислових шарів, тобто вчинків героїв казки та ситуацій, в які вони потрапляють. Наступний етап – з'ясування мотивації героїв, їх поведінки в різних ситуаціях та усвідомлення зв'язку з власними життєвими переживаннями, реаліями. Далі

слідє аналіз символіки казки та актуалізація почуттів, які виникли від знайомства із казкою. Завершальний крок – визначення послань, які несе казка (Семіна, 2012).

Казкарка підкреслює: «М'яко впливаючи на психіку на рівні архетипів, казка допомагає через метафору й іносказання виявити і опрацювати проблемні теми. Не порушуючи особистісної цілісності людини, казка вибірково і тонко впливає на ті струни душі, які входять з нею в резонанс» (Семіна, 2012).

З метою одержання психологічної й педагогічної допомоги жінкам, які планують вагітність, ми виділяємо наступні кроки створення авторської казки, а далі роботи із нею. Для того, щоб написати казку, радимо, наприклад, уявити ранок поточного дня і описати у формі казкової розповіді ті емоції, переживання, які цей ранок викликав. Для прикладу, жінка прокинулася і перше, що побачила і на чому зосередила свою увагу, це промені ласкавого сонечка, яке наповнило теплом всю кімнату. Варіант казки: «У далекі-далекі часи жили злі племена людей, які ніколи не бачили сонячного світла, промені якого дарували б їм свої теплі дотики. Оскільки племена не бачили сонця, то ніколи не посміхалися, не були щасливими і не вмiли радіти. Одного разу до цього племені прилетіла маленька істота, яка випромінювала світло і з кожним змахом своїх крил зачаровувала погляди...». Далі підключаємо фантазію і творимо авторську казку. Коли казка написана, переходимо до наступного етапу – роботи з нею.

Для роботи з авторською казкою нам потрібно залучити «помічника» (іншу людину). Так, читаємо помічнику казку від свого імені. Уважно прослухавши казку, помічник задає питання. Наприклад: «Чому головний герой вчинив так чи інакше?»; «Що мотивувало його?»; «Про що казка?» (це тема чи задача, яка хвилює автора казки); «Які якості притаманні головному герою?»; «У яких відносинах головний герой з іншими персонажами казки?»; «Чи є у головного героя ціль і як він її досягає?» тощо.

Варто підкреслити, що герої авторської казки – це люди, які в реальному житті оточують автора, або його особисті якості. Якщо виділити дієслова у казці, то можна з'ясувати, яка стратегія життя притаманна автору. Якщо акцентувати увагу на *прикметниках*, то вони вказують на те, як автор сприймає світ.

Для прикладу наведемо авторську терапевтичну казку, яка розповідає історію про два королівства, на господарів яких було накладено злі чари і в результаті чого вони не мали сім'ї, дітей.

Давним-давно було на світі два сусідніх королівства. У одному королівстві жила чарівна принцеса, яка вигадувала цікаві історії, малювала прекрасні картини і вишивала на полотні тварин, яким давала чудернацькі імена. У іншому королівстві жив темноволосий красень принц, який вмів приборкувати найсильніших тигрів і левів одним лише поглядом своїх очей. Молоді люди мали всі ті якості, які привертають і захоплюють людей – душевна краса, скромність, наполегливість, доброта та ввічливість. Але, незважаючи на ці якості, принц і принцеса були самотніми. Не було у них пари, сім'ї, дітей, не вміли вони закохуватися. А трапилося це тому, що в місцевих краях жила зла чаклунка, яка дуже заздрила красі та доброті принца і принцеси. І тому вона наклала злі чари на молодих людей. Довго сумували вони, але світ широкий не без добрих людей.

Так, тими краями проїздила добра фея, яка почула від людей сумну історію про принца і принцесу. Вирішила фея допомогти молодим людям. Зупинилася вона біля королівства принца, постукала у двері і попросилася на нічліг. Оскільки принц був доброї душі людиною, то, звичайно, запросив гостю зайти, частував її смачними стравами і солодким вином. Принц розповів їй свою невтішну історію, а фея промовила до нього:

– Чула від людей про твою біду. Не сумуй, ясний молодець. Лягай спати, а зранку виходь до саду, що поєднує твоє королівство з сусіднім.

Так і вчинив принц. Ліг спати, а зранку вийшов до саду і побачив дерево, яке зацвіло прекрасним білим цвітом, а біля дерева стоїть дівчина з розкішним хвилястим волоссям і чарівною посмішкою. Це була принцеса з сусіднього королівства.

Раптом принц почув голос феї:

– Принце, підійди до дерева, візьми дівчину за руку, подивися в її очі і подаруй їй квітку з дерева.

Послухався принц поради феї. Так і вчинив. Зірвав з дерева неймовірної краси квітку і подарував принцесі. Раптом, трапилося диво. Чари, накладені чаклункою, розвіялися і молоді люди закохалися один в одного.

Принц часто зустрічався з принцесою в саду, де цвіло незвичайне дерево, всі гілки якого були вкриті прекрасними білими квітами. Вони так палко покохали один одного, що згодом зіграли пишне весілля. Але на цьому історія не закінчується.

Одного дня, вже будучи королем і королевою, вони вийшли в улюблений сад і помітили на вітках свого білосніжного дерева колиску. А коли підійшли ближче, то побачили в ній крихітне дитячко. Дитина посміхалася і простягала свої рученята до молодої пари.

Так, фея розвіяла чари злої чаклунки, поєднавши серця двох самотніх людей і подарувавши прекрасне малятко, яке тішило їх ще дуже багато років.

У даному випадку казка орієнтована на проблему, яка пов'язана зі страхом перед вагітністю і створенням сім'ї, які стали перешкодою на шляху до продовження роду.

Казкотерапія, яка є складовою арт-терапії, може допомогти жінкам, які планують вагітність:

1. Дослідити і зрозуміти зміни, які відбуваються в свідомості особистості під час переходу від жінки до жінки-матері.

2. Розібратися зі страхом, пов'язаним із вагітністю та пологами.

3. Відкрити незвідане, що дуже важливо в материнстві.

4. Проаналізувати відносини зі своєю внутрішньою / зовнішньою матір'ю.

5. Підключитися до внутрішніх ресурсів та самопідтримки.

6. З'ясувати почуття, пов'язані з власною матір'ю, сімейною ситуацією, історією вагітності, перш ніж вони зможуть зосередитися на дитині.

7. Фантазувати про вагітність і народження дитини (Clinical Meeting, 2021).

Працювати з казкою можна на будь-якому перинатальному етапі: планування вагітності, вагітність, післяпологовий період.

Висновки. Таким чином, казкотерапію доцільно застосовувати фахівцями соціономічних спеціальностей для допомоги жінкам, які планують вагітність, з метою зменшення напруги, невпевненості, відпрацювання родових травм, знаходження виходу зі складної ситуації та підтримки віри у материнство. Казкотерапія допомагає зануритися у внутрішній світ жінки, проаналізувати пережитий досвід та змодельовати майбутнє. Безумовний «лікувальний» аспект будь-якої казки – це щасливий кінець, який сприяє тому, що негативний досвід перетворюється на позитивний.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його матеріалів і висновків для здійснення подальших наукових пошуків з психології, педагогіки і психотерапії; розробки ефективних нарративних методик лікування казкою жінок, які знаходяться на етапі планування вагітності, вагітності, після народження дитини; встановлення причин і запобігання певних психологічних відхилень у жінок, які зіткнулися із післяпологовою депресією; розкриття творчого потенціалу жінок тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андерсен Г. Х. Дюймовочка. Київ: Перо, 2015. 48 с.
2. Арт-терапія (Сказкотерапія). URL: http://svetlogorsk.by/media/1988/work_social-sphere_child-protection-sector_fairytale-therapy.pdf (дата звернення 20.09.2021)
3. Березан В. І. Інформаційно-комунікаційна компетентність фахівців соціономічних спеціальностей : монографія. Київ: Видавництво ПП «Астроя», 2020. 357 с.
4. Братя Гримм. Волшебные сказки. Запорожье: Интербук, 1991. 320 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Тайный шифр женских сказок. URL: https://bookap.info/book/zinkevich_evstigneeva_taynyu_shifr_zhenskih_skazok/gl2.shtml (дата звернення 15.03.2021)
6. Казки народів світу. Київ: Веселка, 1980.
7. Казкотерапія. URL: <https://www.malecha.org.ua/portal/index.php/home/51-psychology-of-childhood/215-2011-10-31-10-25-48.html> (дата звернення 10.05.2021)
8. Лещенко М. П. Щастя дитини – єдине дійсне щастя на землі: До проблеми педагогічної майстерності: навчально-методичний посібник. Київ: АСМІ, 2003. Ч. I. 304 с.
9. Некрасова З., Некрасова Н. Сказочные возможности. Москва: София, 2007. 224 с.
10. Осипова А. А. Общая психокоррекция: учебное пособие. Москва: Сфера, 2002. 510 с.
11. Пропп В. Я. Морфология сказки. Москва: Наука, 1969.
12. Семіна І. Як мамочка за чудом ходила. СПб.: Речь, 2012. 240 с.
13. Українські народні казки. Харків: Юнісофт, 2017. 224 с.
14. Что такое токофобия и как с ней жить? URL: <https://n-e-n.ru/tokophobia/> (дата звернення 15.03.2021)
15. Clinical Meeting: On Birth and Art Therapy. URL: <https://arttherapycentre.com/blog/clinical-meeting-birth-art-therapy/> (дата звернення 11.03.2021)
16. Miller E. Fairytale Therapy. A Type of Storytelling Therapy. 2018. URL: https://storytellinginstitute.org/Fairytale_Therapy.pdf (дата звернення 15.05.2021)
17. Wahlbecka H., Kvistb L.J., Landgren K. Gaining hope and self-confidence – An interview study of women's experience of treatment by art therapy for severe fear of childbirth. *Women and birth*. 2018. Volume 31. Issue 4. P. 299–306.
18. Wright B. F. *The Real Mother Goose*. Book Jungle, 2007. 160 p.

REFERENCES

1. Andersen, H. Kh. (2015). *Diuimovochka* [Thumbelina]. Pero. [in Ukrainian].
2. *Art-terapiya (Skazkoterapiya)* [Art therapy (Fairy tale therapy)]. URL: http://svetlogorsk.by/media/1988/work_social-sphere_child-protection-sector_fairytale-therapy.pdf [in Russian].
3. Berezan, V. I. (2020). *Informatsiino-komunikatsiina kompetentnist fakhivtsiv sotsionomichnykh spetsialnostei* : monohrafiia [Information and communication competence of specialists of socioeconomic sphere : monograph]. Astraiia 2020. [in Ukrainian].
4. Bratia Hrymm. (1991). *Volshebnye skazky* [Fairy tales]. Ynterbuk. [in Russian].
5. Zynkevych-Evstyhneeva, T. D. *Tainyi shifir zhenskykh skazok* [Secret cipher of women's fairy tales]. URL: https://bookap.info/book/zinkevich_evstigneeva_taynyu_shifr_zhenskih_skazok/gl2.shtml [in Russian].
6. *Kazky narodiv svitu* [Fairy tales of the world]. (1980). Veselka. [in Ukrainian].
7. *Kazkoterapiya* [Fairy tale therapy]. URL: <https://www.malecha.org.ua/portal/index.php/home/51-psychology-of-childhood/215-2011-10-31-10-25-48.html> [in Ukrainian].
8. Leshchenko, M. P. (2003). *Shchastia dytyny – yedyne diisne shchastia na zemli: Do problemy pedahohichnoi maisternosti* [The happiness of the child is the only real happiness in the world]. ASMI. [in Ukrainian].
9. Nekrasova, Z., Nekrasova, N. (2007). *Skazochnye vozmozhnosti* [Fabulous Opportunities]. Sofyia. [in Russian].
10. Osypova, A. A. (2002). *Obshchaia psikhokorreksyia* [General psychocorrection]. Sfera. [in Russian].
11. Propp, V. Ya. (1969). *Morfologiya skazky* [Morphology of the fairy tale]. Nauka. [in Russian].
12. Semyna, Y. (2012). *Kak mamochka za chudom khodyla* [How mom went for a miracle]. Rech. [in Russian].
13. *Ukrainski narodni kazky* [Ukrainian folk tales]. (2017). Yunisoft. [in Ukrainian].
14. *Chto takoe tokofobyia y kak s nei zhyt?* [What tokophobia is and how to live with it?]. URL: <https://n-e-n.ru/tokophobia/> [in Russian].
15. *Clinical Meeting: On Birth and Art Therapy*. URL: <https://arttherapycentre.com/blog/clinical-meeting-birth-art-therapy/>
16. Miller, E. (2018). *Fairytale Therapy. A Type of Storytelling Therapy*. URL: https://storytellinginstitute.org/Fairytale_Therapy.pdf
17. Wahlbecka, H., Kvistb, L.J., Landgren, K. (2018). Gaining hope and self-confidence – An interview study of women's experience of treatment by art therapy for severe fear of childbirth. *Women and birth*. Volume 31. Issue 4. P. 299–306.
18. Wright, B. F. (2007). *The Real Mother Goose*. Book Jungle.